

Végszóra

Ahogy múlnak fölöttem-rajtam az évek, úgy növekszik bennem a múltó idő tudata. Fiatalkoromban az idő csak jövőbe nyúló tervként vagy a múltat rendszerező történelemként volt ismerős. Az emberélet középfelét átlépve kezd kinyílni bennünk a világ idő-dimenziója. Története lesz a saját életemnek, másokénak, története a tárgyaknak, az emberi kapcsolatoknak.

A gyerek a pillanat jelenidejében él, az öregkor felé induló felnőtt az időt is figyelembe veszi az események és az emberek értékelésénél. S az évek múltával, akárcsak napos nyári délutánon, egyre hosszabbodnak az árnyak. Aki megismerte az idő múlását, az messzebbre lát a pillanatnál. Tudja, hogy barátságok nemcsak születnek, de meg is szakadhatnak. Mai szerelmes fellángolások, kitérő lelkesedések holnapra, holnaputánra el is lohadhatnak. Aki az iskolapadban ígéretes tehetség, az végül talán nem viszi semmire. Amelyik gyerek viszont most szürke kis egérnek látszik, az később sokra viheti az életben.

Fiatalkorban csak a gyors, szemmel azonnal látható változásokat érzékeljük. Napokban, legfőképpen hetekben-hónapokban élünk. Azokról nem veszünk tudomást, amelyek csak évek-évtizedek alatt mennek végbe, bár hatásuk jóval mélyebb, mint a felszíni gyors mozgásoké. Az idősebb kor felé közeledve fölfedezzük, hogyan munkálja-formázza az emberek arcát az idő: hogyan változnak a nekünk kedves arcok, hogyan szelídülnek meg, szellemülnek át, talán torzulnak el.

Fiatalkorban pillanatfelvételeket készítünk az emberekről. Idősebb fejjel látjuk bennük a múltjukat, a beléjük épült, általuk formált éveiket is. Nemcsak alkotásaikat-teljesítményüket értékeljük, hanem legfőképpen alkotásukat, saját személyiségüket is.

Az élet múlása válthat ki belőlünk melanchóliát, akár depressziót is. Sokan egyre fájdalmasabb számadást készítenek életükről, mint Babits Mihály: „Barátaim egyenként elhagytak, / akikkel jót tettem, megtagadtak: / akiket szerettem, nem szeretnek, / akikért ragyogtam, eltemetnek.” Az idősebb kor tehet óvatosabbá, kételkedőbbé az emberekkel, az új kezdeményezésekkel, ötletekkel szemben, annyira, hogy egyre inkább el is zárhat minden újtól. Formálhat azonban bölcsőbbé, megfontoltabbá, megértőbbé, szelídebbé is. „Csak bukdácsoló patakok csevegnek, / folyók a torkolatnál csendesednek.” (Áprily Lajos: *Kérés az öregséghez*)

Ezen a ponton már nem csupán a múltó idő perspektívájával gazdagodik a valóság képe, hanem az elmúlással és az örökléssel. A Nagy Jubileumot, a 2000. évet megelőző esztendőbe léptünk. Ezredvégi állapotunkban ezek a távlatok nyithatják rá a szemünket életünk igazi mélyeire.